

Ku soo dhowaaw Norway

Wararka loogu talagalay soo-gelootiga cusub ee ku saabsan xuquuqooda, fursadaha iyo mas'uuliyadda ee bulshada norwejiyaanka dhexdeeda

SOMALI

Til nyankomne innvandrere som kan få permanent opphold i Norge

Velkommen

● Norge – ditt nye hjemland

Du har valgt å flytte til Norge. I Norge vil du møte nye utfordringer, nye systemer og nye mennesker. Du vil bli kjent med nye verdier, tradisjoner og en ny kultur.

Dette heftet vil hjelpe deg med å bli kjent med dine rettigheter, muligheter og plikter i Norge. Heftet skal gi deg svar på de mest grunnleggende spørsmålene du har om det å leve i Norge:

- Kan familien min besøke meg?
- Hva skal jeg gjøre hvis jeg blir syk?
- Må jeg betale skatt?
- Må barna mine gå på skole?
- Hvor finner jeg informasjon om utdanningsmuligheter og arbeidsmuligheter?

Dette heftet og bøker om Norge vil hjelpe deg til å bli kjent med det norske samfunnet. Men for at du skal kunne trives i Norge, må du også lære deg norsk, lære mer om norsk kultur og det norske samfunnet og danne deg et nettverk av venner og bekjente.

● Ansvar for innvandrere

I Norge er det flere som deler på ansvaret for innvandrere som kommer til landet. Det er Stortinget som har det politiske ansvaret for innvandringen og integreringen av innvandrere, og det er regjeringen som setter i verk Stortingets vedtak.

Utlendingsdirektoratet (UDI) har ansvaret for å gjennomføre innvandringspolitikken, og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) har ansvaret for å gjennomføre integreringen av innvandrere som kommer til Norge, slik at innvandrere føler seg inkludert i det norske samfunnet. Det er kommunene i Norge som har ansvaret for mange av de tjenestene du vil ha behov for.

● Et godt liv i Norge

I alle land er språkkunnskap viktig for å bli en del av samfunnet. I 2005 ble det innført rett og plikt til norskopplæring. Det betyr at du må delta i norskopplæring for å få permanent oppholdstillatelse i Norge. På norskopplæringen vil du også lære om norske lover og regler. Det er viktig at du respekterer og følger de norske lovene slik at du kan skape et godt liv i Norge for deg og familien din.

I det norske samfunnet kan du være med og bidra med dine ressurser og ditt engasjement. Dersom du involverer deg aktivt i samfunnet, vil både du og Norge tjene på det. Landet tjener på det ved at du tilfører din kunnskap og din innsikt, og du tjener på det ved at du kan få et godt liv her. Det er derfor viktig at du gjør deg kjent med livet i landet. Ditt nye, gode liv i Norge starter med norskopplæring og samfunnsundervisning.

Ku soo dhowaaw Norway

● Norway – dalkaaga cusub

Waxaad dooratay inaad u soo guurto Norway. Waxaad kula kulmi doontaa Gudaha Norway halgan cusub, habab cusub iyo dad cusub. Waxaad baran doontaa qiimooyin cusub iyo dhaqamo cusub iyo hiddo cusub.

Waxuu buugaan-yar kaa cawini doonaa inaad ogaatid waxa ku saabsan xuquuqdaada, fursadahaada iyo mas'uuliyaddaada ee gudaha Norway. Waa inuu kaaga jawaabaa su'aalaha aasaasiga ah ee ku saabsan noloshada Norway:

- Ma i soo booqan karaan qoyskayga?
- Maxaan samaynayaa haddii aan xanuunsado?
- Ma loo baahan yahay inaan bixiyo canshuur?
- Ma inay caruurtayda tagaan dugsi?
- Halkee ayaan ka heli karaa wararka ku saabsan waxbarashada iyo fursadaha shaqada?

Waxay buugaan-yar iyo buugagga ku saabsan Norway kaa caawinayaan inaad barato bulshada Norwejiyaanka. Laakin haddii aad doonaysid inaad dareento in guriga uu yahay Norway, waxaa lagaa rabaa inaad barato luuqadda Norwejiyaanka, aad wax aad u badan ka barato waxa ku saabsan hiddaha iyo bulshada Norway, oo aad dhistid shabakadda saaxibada iyo is-barashooyin.

● Mas'uuliyadda dadka soo gelootiga ah

Waxaa ka jiraan Norway hay'ado dhoowr ah ee qaybsado mas'uuliyadda soo-gelootiga ee soo galo dalkaan. Waxaa jiro Storting-Baarlamaanka Norway- oo leh mas'uuliyadda siyaasadeed ee soo-gelootiga iyo is dhexgalka soo-gelootiga, iyo xukuumad dhaqan gelinayso go'aamada Storting.

Agaasinka Soo-gelootiga ee Norway (UDI) waxuu mas'uul ka yahay wax ka qabashada siyaasadda soo gelootiga, iyo Agaasinka Norway ee Soo gelootiga iyo Kala duwanaanta (IMDI) oo mas'uul ka ah isdhexgalka soo gelootiga oo imaanayo Norway, sidaas darteed waxay dareemayaan inay ka dhex muuqdaan bulshada Norwejiyaanka ah. Waxaa mas'uul ka ah dowladda hoose (maamulada deegaanka) ee Norway adeegyada badan oo aad u baahan doontid.

● Ku raaxaysiga noloshada fiican ee Norway

Dhammaan dalalka, in la yaqaan luqadda deegaanka waxay muhiim u tahay ka qayb noqoshada bulshada. 2005tii, dadka soo gelootiga ah waxaa la siiyay xaqqo iyo waajibka ay ku tagayaan casharada Norwejiyaanka ah. Waxuu micnaheedu yahay waa inaad tagtid casharada Norwejiyaanka si aad u heshid degganaanshaha joogtada ah ee Norway. Waxaa casharada Norwejiyaanka ku baranaysaa oo kale waxa ku saabsan shuruucda iyo nidaamyada Norwejiyaanka. Waa muhiim inaad xushmayso oo aad raacdid shuruucda norwejiyaanka, si aad ugu abuuran karto nolol fiican gudaha Norway adiga iyo qoyskaaga.

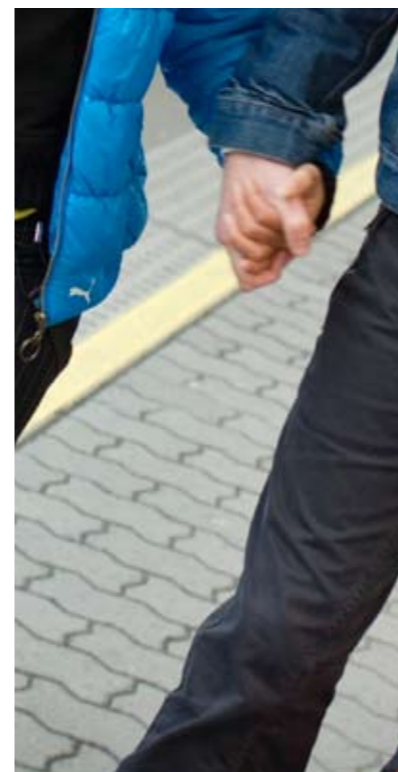
Waxaad ku soo biirin kartaa bulshada Norwejiyaanka ah xirfadahaada iyo hawl-karnimadaada. Haddii aad si wax ku ool ah uga qaybqaadato bulshada, labadiinuba adiga iyo Norway-ba waa ka faa'iidsanaysaan. Waxuu dalka ka faa'iidsanayaa aqoontaada iyo aragtidaada, adiguna waxaad uga faa'iidsanaysaa halkaan noloshada fiican. Sidaas darteed waa muhiim inaad barato noloshada gudaha Norway. Noloshada fiican ee cusub waxay la bilaabanaysaa casharada Norwejiyaanka iyo fasallada ku saabsan bulshada Norwejiyaanka ah.

Velkommen til Norge og lykke til i ditt nye hjemland!

Ku soo dhowaaw Norway.
Waxaan kuu rajaynaynaa inaad ku guulaysto dalkaaga cusub!

Opphold i Norge

Degganaanshaha Norway

Fornyelse av oppholds- og arbeidstillatelse

Oppholds- og arbeidstillatelsen din gjelder bare for 1 år om gangen. Hvert år må du fornye tillatelsen din hos politiet, og det er viktig at du søker om fornyelse i god tid før tillatelsen går ut. Du må betale et gebyr for å søke om fornyet oppholds- og arbeidstillatelse. Politiet på hjemstedet ditt kan som oftest fornye tillatelsen din.

Bosettingstillatelse

Du kan søke om bosettingstillatelse når du har bodd i Norge i 3 år. Bosettingstillatelse er en tillatelse som gir rett til å bo og arbeide i Norge på ubestemt tid. For å få bosettingstillatelse må du i utgangspunktet ikke ha vært ute av landet mer enn 7 måneder de siste 3 årene. Personer med arbeidstillatelse som faglærte har større muligheter til å ha fravær fra Norge på grunn av arbeidsreiser.

For å kunne få permanent opphold i Norge, og senere norsk statsborgerskap, må du heller ikke ha gjort noe straffbart. I tillegg må du ha gjennomført obligatorisk norskopplæring.

Når du søker om bosettingstillatelse hos politiet, må du betale et gebyr for dette. Politiet kan som oftest selv behandle søknaden. Normalt faller bosettingstillatelsen bort dersom du oppholder deg utenfor Norge i 2 år.

Tap av tillatelser og utvisning

Du mister oppholds-, arbeids- eller bosettingstillatelsen din hvis du har gitt myndighetene uriktige opplysninger. Dersom tillatelsen din blir inndratt, må du reise ut av Norge. Alle som bor i Norge må følge norske lover og regler. Du kan bli utvist dersom du bryter reglene i utlendingsloven eller blir dømt for en straffbar handling. Hvis du blir utvist, kan du ikke komme tilbake til Norge så lenge utvisningen din gjelder.

Familieinnvandring

Familieinnvandring betyr at noen i familien din kan flytte til Norge for å bo her. Tillatelse til familieinnvandring blir vanligvis gitt til ektefelle, egne barn og eldre, enslige foreldre. For at et familiemedlem skal kunne få innvilget familieinnvandring, må du som bor i Norge kunne forsørge familiemedlemmet økonomisk.

Det er den som vil til Norge, som må søke om familieinnvandring ved nærmeste norske utenriksstasjon. Når søknaden er kommet inn fra utenriksstasjonen, vil du bli kalt inn av politiet i Norge til et intervju for å gi flere opplysninger.

Hvis du vil vite mer om nære familiemedlemmer har rett til familieinnvandring til Norge fordi du bor her, må du ta kontakt med UDI. Det er UDI som bestemmer om en søknad om familieinnvandring blir innvilget eller ikke.

Dib u cusboonaynta fasaxyada degganaashaha iyo shaqada

Waxay fasaxyadaada degganaanshaha iyo shaqada ku dhammaanayaan 1 sano oo keliya waqtiiba. Waa inaad sanad kasto ka cusboonaysiisaa fasaxaada booliska, waana muhiim inaad coodsatid dib u cusboonaynta waqti badan ka hor intaysan kaa dhicin fasaxyada.

Waa inaad ku bixisid kharash si aad u coodsatid dib u cusboonaynta fasaxyadaada degganaanshaha iyo shaqada. Guud ahaan, saldhigga booliska deegaankaaga ayaa cusboonayn karo fasaxyadaada.

Fasaxa dejinta

Waxaad soo coodsan kartaa fasaxa dejinta markii aad ku noolatid Norway 3 sanadood. Waxuu fasaxa dejinta yahay fasaxa kuu oggolaanaayo inaad ku nooloto kana shaqayso Norway tiro waqti aan xad lahayn. Si loo helo fasaxa dejinta, waa inaad caadi ahaan aadan dibedda uga maqaan Norway 7 bilood ee 3 sano ee la soo dhaafay. Dadka haysto fasaxyada shaqada xirfadda leh waxaa loo oggol yahay inay ku soo qaatan waqti aad uga sii badan kan dibedda Norway sababta oo ah socdaalkooda hawleed.

Si loo dego Norway, ka dibna loo noqdo muwaadan Norwejiyaan ah, waa inaad gelin dembiyo ciqaab leh. Waa inaad kale oo aad dhammaysataa casharada Norwejiyaanka khasabka ah.

Markii aad ka soo coodsanaysid fasaxa booliska, waa inaad bixisaa kharash. Guud ahaan, booliska ayaa naf ahaantooda socodsiin karaan coodsigaada. Waxaa caadi ahaan la baabi'in karaa fasaxaada dejinta haddii aad dibedda uga maqaan tahay Norway labo sanadood.

Dhuminta fasaxa iyo dhoofinta

Waxaad dhuminaysaa fasaxaada degganaanshaha, shaqada ama dejinta haddii aad siido maamulada warar been-abuur ah. Haddii lagaa la noqdo fasaxa, waa inaad ka tagtaa Norway. Qof kasto oo ku nool Norway waa inuu raacaa shuruucda iyo nidaamyada Norwejiyaanka ah. Waa lagu dhoofin karaa haddii aad jebiso nidaamyada Xeerka Soo gelootiga ama haddii lagu helo dembi ciqaab leh. Haddii lagu dhoofiyo, dib ugu ma soo laaban kartid Norway inta ay socoto dhoofintaada.

Qooyaska soo gelootiga

Waxaa qooyaska soo gelootiga loo la jeedaa in qof ku jiro qooyaskaaga oo u soo guri karo Norway si oo ugu noolaado halkaan. Waxaa fasaxa soo gelitaanka caadi ahaan la siiya xaaskaaga, aruurtaada iyo waayeelka, waaliddinta keli ah. Si loo siiyo xubin ka tirsan qooyaskaaga fasaxa qooyaska soo gelootiga, bacdamaa aad tahay qofka ku nool Norway waa inaad awood u lee-dahay inaad maaliyad ahaan xanaanayn kartid.

Waa inuu qofka doonaayo inuu u soo guuro Norway uu ka coodsadaa qooyaska soo gelootiga eragyda Adeegga dibedda (Safaaradda) ee Nowejiyaanka ah ee ugu dhow.

Markii uu coodsiga ka yimaado Adeegga dibedda ee ergayda Norwejiyaanka waxaa kuugu imaanaayo waraysi booliska ee Norway halkaasi oo lagu waydiin doono warar dheeri ah.

Haddii aad doonayso inaad ogaato wax intaa ka sii badan ee ku saabsan qaraabada sokeeye ee xaqqa u leh fasaxa soo gelootiga inay ku yimaadaan Norway sababta oo ah inaad ku nooshahay halkaan, waa inaad la xiriirtaa UDI. Go'aanka haddii la oggolaado iyo in in kale coodsiga qooyaska soo gelootiga waxaa gaaraayo UDI.

🌀 Besøksvisum

Dersom noen i familien din trenger visum for å komme på besøk til Norge, må de levere en søknad om besøksvisum ved den norske utenriksstasjonen i landet der de bor. Besøksvisum kan normalt gis for inntil 3 måneder om gangen.

Visumet som gis vil gjelde i hele Schengen-området. Et visum som er gitt av et annet Schengen-land, vil også gjelde for besøk i Norge. Det er viktig at de som ønsker å besøke deg, søker i god tid før de ønsker å komme til Norge. Det er også viktig at de reiser ut av Schengen-området før visumet går ut.

🌀 Besøk fra visumfrie land

Dersom personer fra visumfrie land ønsker å besøke deg i Norge, kan de gjøre det under forutsetning av at de har midler til å dekke reise og opphold. De som kommer til deg, har ikke lov til å oppholde seg i Norge eller i Schengen-området i mer enn 3 sammenhengende måneder. Innen 3 måneder må de derfor reise ut av Norge og Schengen-området. Personer på besøk har heller ikke lov til å arbeide i Norge.

🌀 Statsborgerskap

Når du har bodd i Norge i 7 år, kan du normalt søke om å bli norsk statsborger. Det er egne regler for statsborgerskap for barn og for personer som er gift med nordmenn.

🌀 Dal ku galka Qofka ku soo booqanaayo

Haddii qof ka tirsan qooyaskaaga oo u baahan yahay dal ku gal (visa) si uu kuugu soo boqdo Norway, waa inuu ka soo coodsadaa dal ku galka ergayda Norwejiyaanka ee Adeegga dibedda ee dalkiisa. Waxaa la siinayaa qofka ku soo booqanaayo dal kugal waqti dhan 3 bilood.

Dal ku galka la siinaayo waxuu u isticmaali karaa dhammaan aagga Schengen. Dal ku gal uu siiyay dal kale ee ka mid ah Schengen waxuu u oggolaanayaa oo kale inuu soo booqdo Norway. Waa muhiim in dadka doonaayo inay ku soo booqdaan ay coodsadan waqti badan ka hor intay imaan Norway. Waxaa kale oo muhiim ah inay ka baxaan aagga Schengen ka hor inta uusan ka dhicin dal ku galka.

🌀 Booqashooyinka ee dalalka baab'iyay dal ku galka

Haddii dadka ka imaanayoo dalalka baab'iyay dal ku galka ay doonayaan inay u soo booqdaan Norway, way samayn karaan sidaa laakin waa inay haystaan lacag daboolayso socdaalkooda iyo joogistooda. Kuwaada ku soo booqanaayo ma loo oggolo inay joogaan Norway ama gudaha aagga Schengen in ka bada 3 bilood oo xiriir ah. Sidaas darted waa inay uga baxaan Norway iyo aagga Schengen 3 bilood gudahood, dadka booqashada ku imaanayoo ma loo oggolo inay ka shaqeyaan Norway

🌀 Jinsiyadda

Markii aad ku nooshahay Norway 7 sanadood, waxaad soo codsan kartaa caadi ahaan jinsiyadda Norwejiyaanka (baasaboora Norwejiyaan ah). Waxaa jiraan nidaamyada gooniga u ah caruurta iyo dadka guursaday dadka Norwejiyaanka ah.

Mer informasjon om opphold i Norge

- Du kan få vite mer om opphold i Norge ved å ringe politiet på 02800. På www.politi.no finner du i tillegg kontaktinformasjon om politi- og lensmannskontorer i hele landet. Du kan også ringe Opplysningstjenesten i Utlendingsdirektoratet på telefon 23 35 16 00, sende en e-post til ots@udi.no eller lese mer på www.udi.no.

Wararka dheeriga ah ee ku saabsan degganaanshaha gudaha Norway

- Waxaad ka heli kartaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan degganaanshaha gudaha Norway iyada oo laga soo wacaayo booliska 02800. Waxaad kale oo ka helayaa faahfaahinada meelaha laga soo xiriiraayo saldhigyada booliska ee gabi ahaan Norway shabakadda ah www.politi.no. Waxaad kale oo aad ka soo waci kartaa Adeegga Wararka Coodsiga ee Agaasinka Soo gelootiga ee Norway 23 35 16 00, u soo dir email ots@udi.no ama ka akhriso waxyaabo dheeri ah www.udi.no.

Den første tiden i Norge

● Kontakt med politiet

Innen 7 dager etter ankomst til Norge må alle som får oppholdstillatelse i landet, møte opp og registrere seg hos politiet. På politistasjonen må du vise passet ditt eller annet legitimasjonspapir og gi alle nødvendige opplysninger. Hvis du ikke melder deg til politiet, oppholder du deg ulovlig i Norge. Det kan føre til at du blir utvist fra landet.

● Kontakt med folkeregisteret

Innen 8 dager etter ankomst til Norge må alle møte opp og registrere seg hos folkeregisteret. Hos folkeregisteret må du vise passet ditt eller annet legitimasjonspapir. Folkeregisteret kan be om å få flere originaldokumenter slik at de kan ta kopi av dem og registrere deg. Etterpå vil folkeregisteret sende deg fødselsnummeret ditt.

● Medlemskap i folketrygden

Alle som har lovlig opphold i Norge, og som er bosatt i Norge eller skal bo i landet i over 1 år, er medlemmer i folketrygden. Oppfyller du disse kravene, er medlemskapet beregnet fra første dag du kommer til Norge. Medlemskap i folketrygden gir blant annet rettigheter som gjelder helsebehandling, økonomiske ytelser i ulike livsfaser, rett til pensjon og flere andre rettigheter.

● Tuberkuloseundersøkelse

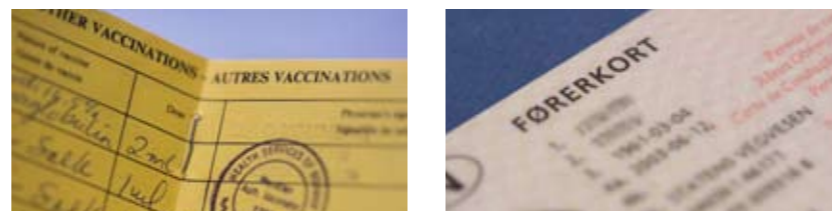
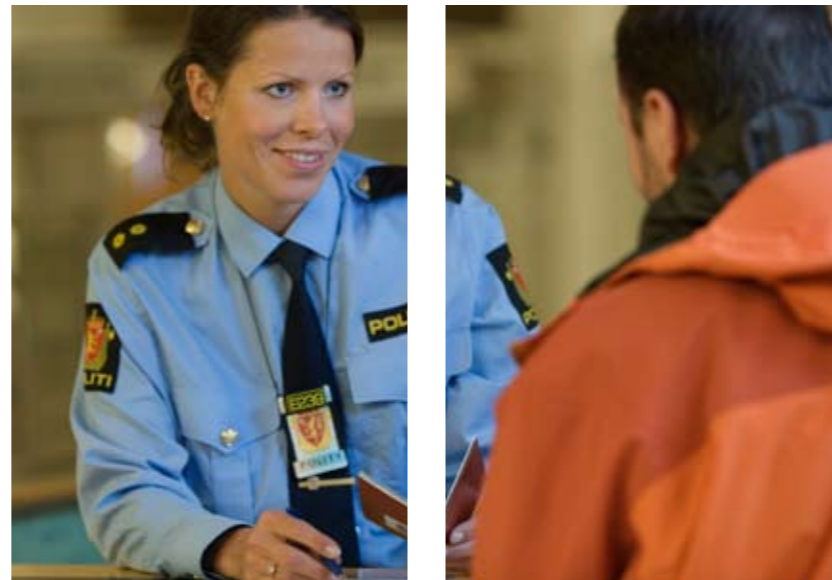
De fleste som skal oppholde seg i Norge i mer enn 3 måneder, må undersøkes for tuberkulose. Du vil som oftest få et brev fra kommunen din med informasjon om når og hvor du skal møte opp for å ta prøven. Hvis du ikke mottar et slikt brev, bør du ta kontakt med helsesøsteren eller kommunelegen i kommunen der du bor.

● Norskopplæring

Du må delta på opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Les mer om dette i kapittelet om utdanning og skole.

● Førerkort

For å kjøre bil i Norge må du ha et gyldig førerkort. Hvis du har førerkort fra et annet land, må norske myndigheter godkjenne det.

Bilaawga nolosha Norway

● La xiriir booliska

Markii la yimaado Norway, waa inuu qof kasto helo fasaxa degaanshaha uu 7 maalin gudahood iska soo diiwaan geliyaa naf ahaantiisa booliska. Markii aad joogto saldhigga booliska, waa inaad tusisaa baasaboorka ama warqadahaada kale ee aqoonsiga waana inaad siisid dhammaan wararka laga ma maarmaanka ah. Haddii aadan u tegin booliska, waxaad ku joogaysaa Norway si sharci-darro ah. Waxayna sidaan kuu keenaysaa in lagaa dhoofiyo dalka.

● La xiriir Diiwaan-gelinta Waranka ee Dadka Norwejiyaanka ah

Markii la yimaado Norway, waa inuu qof kasto 8 maalin gudahood tagaa Diiwaan-gelinta Qaranka ee Dadka Norwejiyaanka ah ("Folkeregisteret") si uu iskaga soo diiwaan-geliyo. Waxaa lagaaga baahan yahay inaad tusidid baasaboorkaaga ama warqadahaada kale ee aqoonsiga Diiwaan-gelinta Qaranka ee Dadka. Waxay Diiwaan-gelinta Qaranka ee Dadka ku waydiin kartaa dokumentiyada asalka ah si ay uga samaystaan nuqulo ayna kuu diiwaan-geliyaan. Ka dib waxay Diiwaan-gelinta Qaranka ee dadka ku soo diraysaa lambarkaaga shakhsiga ah ee lagugu aqoonsanaayo. Waxuu lambarka shakhsiga ah ee lagugu aqoonsanaayo ka kooban yahay 11 lambar isku darkooda.

● Xubinimada Nidaamka Caymiska Qaranka ee Norwejiyaanka

Qof kasto oo si sharci ah ku deggan Norway, oo ku nool Norway ama ku noolaan doono dalka in ka badan 1 sano, waxuu xubin ka yahay Nidaamka Caymiska Qaranka Norwejiyaanka. Haddii aad buuxiso waxyaabahaan la doonaayo, waxaa laga soo xisaabayaa xubinimadaada maalintaada kuugu horaysa Norway. Waxay xubinimada Nidaamka Caymiska Qaranka xaq kuu siinayaa gargaarada ah sida xanaanada-caafimaadka, gargaar maaliyadeed oo kala heerar ah noloshaada, xaqqo hawlgabnimada iyo dhoowr kale oo xuquuq ah.

● Baarista qaaxada

Dadka intooda badan doonaayo inay joogaan in ka badan 3 bilood Norway waa in laga baaraa qaaxada. Waxaa sida caadiga ah ka helayaa warqad dowladda hoose ee deegaanka wararka ku saabsan goorta iyo meesha ah inaad u tagtid barista. Haddii aadan helin warqaddaan, waa inaad la xiriirtaa kal-kaaliyaha caafimaadka dadwaynaha ama Sarkaalka Madaxa ka ah Caafimaadka Dowladda hoose ee halka aad ku nooshahay.

● Casharada Norwejiyaanka

Waa inaad tegtid casharada Norwejiyaanka iyo fasallada ku saabsan bulshada Norwejiyaanka. Ka akhriso wax intaa ka sii badan ee ku saabsan sidaan ee ah qaybta waxbarashada iyo dugsiyada ee ku xusan.

● Shatiga gaari-wadidda

Si aad gaari ugu wadatid Norway, waxaad u baahan tahay shatiga wadidda ee aan dhacsanayn. Haddii aad haysato shatiga gaari-wadidda ee uu bixiyay dal kale, waa inay marka hore ay soo oggolaadaan xukumada Norwejiyaanka.

Mer informasjon om den første tiden i Norge

- Du kan få flere opplysninger om folkeregisteret på www.skatteetaten.no.
- Du kan få flere opplysninger om folketrygden på www.trygdeetaten.no.
- Du kan få vite mer om førerkort og det å kjøre bil i Norge på www.vegvesen.no eller på lokale trafikkstasjoner.

Wararka dheeriga ah ee ku saabsan Bilaawidda nolosha Norway

- Waxaad ka heli kartaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan Diiwaangelinta Qaranka ee Dadyoowga Norway www.skatteetaten.no.
- Waxaad ka heli karaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan Nidaamka Cayska Qaranka ee Norway www.trygdeetaten.no.
- Waxaad ka heli kartaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan shatiga gaari-wadidda iyo wadidda gaariga ee gudaha Norway www.vegvesen.no ama xafiisyada gaadiidka ee deegaanka.

Helse

Helse i Norge

Det norske helsevesenet legger vekt på å forebygge og behandle sykdommer. Å forebygge betyr å redusere risikoen for sykdom. Å behandle kan være å lindre eller helbrede når folk blir syke eller har blitt utsatt for ulykker.

Taushetsplikt

Det du forteller legen, blir ikke fortalt videre til andre personer eller myndigheter uten din tillatelse. Legen har taushetsplikt, og du kan trygt fortelle om dine problemer til legen.

Lege

Etter at du har registrert deg i folkeregisteret, får du et brev fra Trygdeetaten som forteller at du har mulighet til å velge fastlege i nærheten av der du bor. Du må ta kontakt med fastlegekontoret for å få tildelt en fastlege som da blir din faste lege som du skal bruke når du blir syk. Du kan selv velge om du vil ha en mannlig eller en kvinnelig lege. Hvis du får behandling hos andre leger, vil du måtte betale en høyere pris enn hos fastlegen. Dersom du trenger informasjon om trygdesystemet i Norge, kan du spørre fastlegen din.

Barn under 16 år har rett til samme fastlege som foreldrene eller andre foresatte, men de kan også velge en annen fastlege enn den foreldrene har.

Time hos lege

Hvis du trenger lege, må du ringe og bestille time. De fleste legekontorer har åpent mellom klokken 08.00 og 15.00 mandag til fredag. Hvis du er veldig syk, kan du som regel få time samme dag. Du må betale en egenandel når du blir behandlet av lege. Dersom du har time hos legen og ikke møter til avtalt tid, må du likevel betale for timen.

Legevakt

Hvis du trenger lege utenom vanlig kontortid, må du ta kontakt med ditt lokale legevaktkontor eller ringe legevakten. Nummeret til legevakten der du bor, kan du finne i telefonkatalogen. Oppsøk legevakten bare hvis det er nødvendig, eller hvis du er i tvil om hvor alvorlig tilstanden er.

Medisiner

Mange medisiner kan du bare kjøpe med resept fra lege, men det finnes også medisiner som du kan kjøpe fritt enten på apoteket eller på vanlige butikker. Legen din kan gi deg informasjon om hvor du kan kjøpe medisiner. Hvis du bruker medisiner for langvarig sykdom, vil legen din vurdere om du må betale full pris eller redusert pris på medisiner som legen skriver ut til deg.

Caafimaadka

Xanaanada caafimaadka ee Norway

Ka hortagga iyo daawaynta cudurada waxay muhiim u yaahin Adeegga caafimaadka norwejiyaanka. Waxaan u la jeednaa ka hortegidda in la dhimo halista cudurada. Waxay daawaynta siinaysaa roonaansho ama daawaynta dadka xanuunsanaayo ama ku dhacay shil.

Kalsooni

Waxa aad u sheegto takhtarka ma loo gudbinaayo dad kale ama maamulada ilaa aad adiga ka oggolaato. Waxaa takhtaatiirta waajib ku ah inay si sir ah-kalsooni leh u hayaan, waxaana si nabadgelyo leh ugu sheegi kartaa takhtarkaaga waxa ku saabsan dhibaatooyinkaaga.

Takhtaatiirta

Ka dib markii aad iska-diiwaan gelisid Diiwaanka Qaranka ee Dadka, waxaad warqad ka heli doontaa Adeegga Caymiska Qaranka kuuna sheegayso inaad dooran kartid takhtar shakhsi ahaan ee ku dhow halka aad ku nooshahay. Waa inaad kala xiriirtaa rugta deegaanka ee takhtarkaaga (xarunta caafimaadka) si lagu siiyo takhtar shakhsi ahaan, oo ahaan doono ka dib takhtarka aad u tegaysid markii aad xanuusan tahay. Waxaad kala dooran kartaa takhtar lab ah ama dhiddig. Haddii aad ugu tegaysid takhtar kale daawayn, waa inaad ku bixisaa kharash ka sii badan haddii kharashka ku baxaayo takhtarkaaga shakhsiga ah. Haddii aad u baahan tahay warar ku saabsan habka caymiska qaranka ee Norway, waxaad ka waraysan kartaa takhtarkaaga shakhsiga ah.

Caruurta ka yar 16 jir waxay xaq u lee-yahiin isla takhtarka shakhsiga ah sidaa waaliddiintooda ama ilaaliyayaashooda, laakin waxaa kale ay dooran karaan takhtarka shakhsiga ee ka duwan kan waaliddiintooda.

Ballamada Takhtarka

Haddii aad doonaysid inaad aragtid takhtarka, waa inaad telefoon ballan ugu dhigatid. Waxay rugaha takhtarka (xarumaha caafimaadka) furan yaahin intooda badan inta u dhexayso 8 subaxnimo iyo 3 galabti, Isniinta ilaa Jimco. Haddii aad u jiran tahay si xun, waxaa sida caadiga ah ka heli kartaa ballanka isla maalinta aad ballanka ku soo samaysanaysid telefoonka. Waxaad bixineysa (kharashka) bukaanka markii uu ku daawaynaayo takhtarka. Haddii aad la lee-dahay ballan takhtarka oo aadan ku imaan waqtiga lagu heshiiyay, waxaad weli bixinaysaa kharashka ballanka.

Rugaha dhaawacyada

Haddii aad u baahato takhtarka saacada caadi ahaan uu xiran yahay xafiiska, waa inaad la xiriirtaa rugta dhaawaca ee deegaankaaga ama aad ku wacdaa telefoon takhtarka "markaa shaqeeya" (waxaa lala soo xiriiri karaa markii ay rugta xiran tahay). Waxaad lambarka telefoonka takhtarka deegaanka ka heli kartaa buugga agaasinka telefoonada. Waxaad la xiriiri kartaa keliya takhtarka "markaa shaqeeya" haddii aan laga maarmin, ama aadan hubin sida ay xaaladdu u xun tahay.

Daawooyinka

Badnaanta daawooyinka waxaad ku iibsanaa kartaa oo keliya qoraalka takhtarka, laakin waxaa kale oo jiraan daawooyin aad awood u lee-dahay inaad ka gadatid farmashiyayaasha ama dukaamada caadiga ah. Waxuu takhtarkaaga kaa siin karaa wararka ku saabsan halka aad ka gadan karto daawooyinka. Haddii aad u isticmaasho waqti dheer daawooyin cudur oo aad qabto, waxaa go'aaminaayo takhtarka inaad lacag ka bixisid iyo inkale qiimaha buuxo ama dhiman ee daawooyinka oo uu kuu qoro takhtarka.

Ring 113 for Øyeblikkelig hjelp

I kritiske tilstander eller livstruende situasjoner skal du straks ringe Øyeblikkelig hjelp på 113. Når du ringer 113, forklarer du hva som har skjedd, og oppgir adresse og telefonnummer.

Sykt barn og behandling på sykehus

Yngre barn får behandling hos lege uten å betale egenandel. Når et barn blir innlagt på sykehus, er det vanlig at foreldrene eller en annen voksen er der sammen med barnet.

Valg av sykehus

Hvis du trenger mer behandling enn fastlegen din kan gi deg, vil legen henvise deg til sykehus. Du kan selv velge hvilket sykehus du vil bli behandlet på. Fastlegen din kan gi deg mer informasjon om behandling på sykehus.

Psykiske problemer

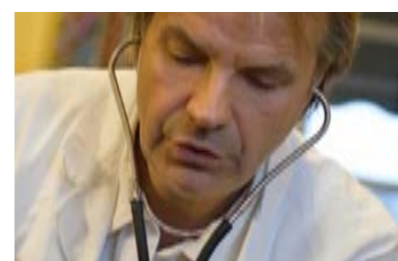
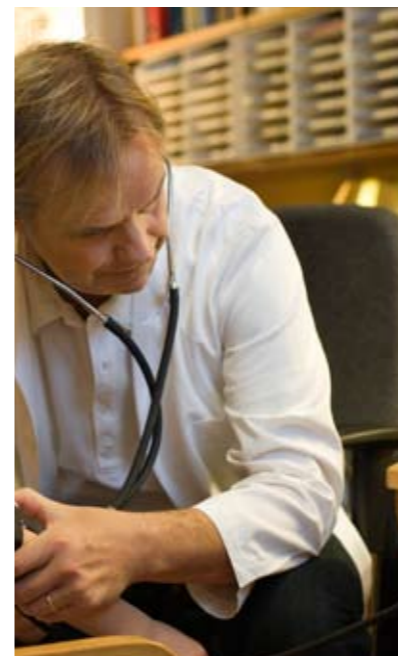
Noen mennesker er plaget av psykiske problemer, som for eksempel angst, depresjon eller andre psykiske sykdommer. Du kan oppsøke fastlegen din for både psykiske og fysiske problemer.

Tannlege

I Norge inngår ikke tannlegetjenester i fastlegeordningen. Hvis du trenger tannlege, må du selv ta kontakt med tannlege og bestille time.

Kjønnslemlestelse /omskjæring av kvinner

Alle former for kvinnelig omskjæring er forbudt i Norge, også sunna. Ifølge norsk lov er omskjæring av kvinner eller medvirkning til omskjæring straffbart, selv når inngrepet er gjort i utlandet. Helsemyndighetene kan gi råd og hjelp til kvinner som har blitt utsatt for omskjæring. Du kan ta kontakt med fastlegen din dersom du har spørsmål om kjønnslemlestelse.

Telefoonka 113 ee laga wacdo Adeegyada Ambulansada

Markii ay xaaladaha xasaasi yahiin ama nafta ay ku jirto xaalado halis u ah, waa inaad isla markiiba ku wacdaa telefoonka 113 adeegga ambulansada. Markii aad wacaysid 113, u micneey waxa dhacay, waxaadna siidaa cinwaankaaga iyo lambarka telefoonka.

Caruurta xanuunsan iyo daawaynta isbitaalka

Waxay caruurta ka yar 7 jir ku arki karaan takhtarka bilaash. Markii cunug la dhigo isbitaalka, waa caadi inay la joogaan cunugga waaliddiinta ama qof kale oo qaangaar ah.

Doorashada isbitaalka

Haddii aad u baahato daawayn uusan qaban karin takhtarkaaga, waxuu takhtarkaaga kuu gudbinayaa isbitaalka. Waxaad dooran kartaa isbitaalka aad doonayso in lagugu daaweeyo. Waxuu takhtarkaaga shakhsiga ah kaa siin karaa warar dheeri ah ee ku saabsan daawaynta isbitaalka.

Dhibaatooyinka caafimaadka maskaxda

Waxay dadka qaarkood qabaan dhibaatooyinka caafimaadka maskaxda, oo ah sida welwelka, murugada ama cuduro kale ee maskaxeed. Waxaad soo booqan kartaa takhtarkaaga shakhsiga ah si oo kaaga caawiyo arrimaha caafimaadka maskaxda iyo sidaasi oo kale dhibaatooyinka jireed.

Takhaatiirta ilkaha

Gudaha Norway, ma aha Adeegyada ilkaha qayb ka mid ah nidaamka takhtarka shakhsiga ah.

Haddii aad u baahato takhtarka ilkaha waa inaad la xiriirtaa takhtarka ilkaha si aad ballan uga samaysatid naf-ahaantaada.

Naafaynta xubinta-galmada/gudniinka dumarka

Dhammaan nocyada gudniinka dumarka waa ka sharci-darro Norway, oo ku jiro gudniinka "sunna". Sida uu qabo Sharciga Norway, gudniinka dumarka iyo ka qaybgalidda gudniinka dumarka waa dembiyo ciqaab leh, xitaa haddii lagu soo sameeyay qaliinka dibedda. Waxay maamulada caafimaadka ka siin karaan talo iyo caawinaad dumarka oo u noqday dhibbanayaal gudniinka. Waxaad kala soo xiriiri kartaa takhtarkaaga shakhsiga haddii aad qabtid wax su'aalo ah ee ku saabsan naafaynta xubinta galmada.

Mer informasjon om helse

• For å få mer informasjon om fastlegeordningen kan du ringe fastlegekontoret på telefon 810 59 500, eller du kan kontakte trygdekontoret ditt på www.trygdeetaten.no. På disse nettsidene kan du finne telefonnummer og adresser til ditt lokale trygdekontor.

Warar dheeri ah ee ku saabsan caafimaadka

• Waxii warar dheeri ah ee ku saabsan nidaamka takhtarka shakhsiga waxaad ka soo waci kartaa xarunta dhexe ee nidaamka takhtarka shakhsiga 810 59 500, ama waxaad kala xiriiri kartaa xafiiska caymiskaaga qaranka www.trygdeetaten.no. Waxaad shabakaddaan internet-ka ka heli kartaa lambarka telefoonka iyo cinwaanka xafiiska caymiska qaranka ee deegaankaaga.

Familie barn &

● Mange familieformer

For å kunne gifte seg i Norge må begge parter være over 18 år. I Norge er det bare lov å ha én ektefelle. Begge ektefellene har ansvar for hverandre, og de har likt ansvar for barna.

Mange i Norge bor sammen uten å være gift. Det kalles samboerskap. Mange samboere får barn. For at samboere skal ha likt ansvar for barna, må både mor og far skrive under på en avtale om felles foreldreansvar.

Homofile par kan inngå partnerskap. Homofile i partnerskap har de samme rettighetene og pliktene som de som inngår ekteskap, men homofile kan ikke adoptere barn.

● Tvangsekteskap

Alle kan selv bestemme hvem de vil gifte seg med, og det er forbudt å tvinge noen til å inngå ekteskap. Det er straffbart å tvinge noen til å gifte seg, og et ekteskap som har blitt gjennomført med tvang, kan bli gjort ugyldig.

● Separasjon og skilsmisse

Hvis du ikke lenger vil leve sammen med ektefellen din, har du rett til separasjon eller skilsmisse. Separasjon betyr at ektefellene bor hver for seg i ett år før de får skilsmisse. Dersom du skal søke om separasjon eller skilsmisse, må du fylle ut et skjema og sende det til fylkesmannen. Hvis du og ektefellen din har barn under 16 år, må dere først møte til offentlig mekling for å finne den beste ordningen for barna. Du har rett til økonomisk støtte hvis du er alene med barn.

● Vold i familien

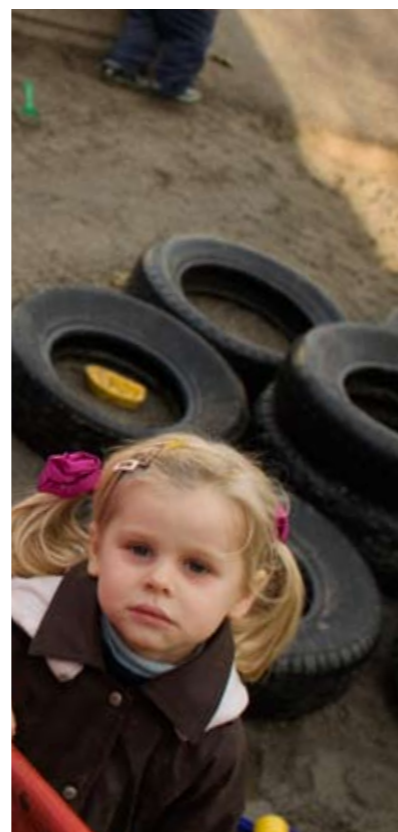
I Norge er det forbudt å bruke vold mot ektefelle og barn. Foreldre har heller ikke lov til å slå barna sine som en del av barneoppdragelsen. Du kan få hjelp på et krisesenter hvis du blir slått eller mishandlet. Dersom du eller barna dine har blitt mishandlet av ektefellen din, kan du kreve skilsmisse uten å være separert først.

● Graviditet

Gravide har rett til gratis helsekontroll og legehjelp. Kontrollene skal sørge for at fosteret og moren har det bra. Helsestasjonen på hjemstedet ditt gir mye informasjon og hjelp til kvinner under svangerskapet.

● Fødsel

I Norge føder de fleste kvinner på sykehus, og barnets far eller en annen person kan være til stede under fødselen. Vanligvis er mor og barn 3–4 dager på sykehuset etter fødselen. Folkeregisteret registrerer navn på alle nyfødte barn. Derfor må du sende en melding om barnets navn til folkeregisteret innen 6 måneder. Etterpå får du en fødselsattest for barnet.

& Qooyaska caruurta

● Noocyada badan ee qooyaska

Si loogu guursado Norway, waa inaad ka wayn tahay 18 jir. Waxaa lagu oggol yahay in Norway hal dumar oo keliya ku guursatid. Waxay labada is-qabto midba midka kale ayuu mas'uul ka yahay, waana u siman yahiin mas'uuliyadda caruurtooda

Lamaanayaasha badankooda ee Norway waa wada nool yahiin iyaga oo is-guursan. Waxaa sidaan lagu magacaabaa isla-degid. Kuwo badan oo wada dega waxay wada lee-yahiin caruur.

Lamaanayaasha wada-dega way u wada siman yahiin mas'uuliyadda ka saaran caruurta, labaduba oo kala ah hooyada iyo aabbaha waa inay heshiis saxiixaan oo ay ku kala qaybsanayaan mas'uuliyadda waalidnimo.

Lamaanayaasha qaniisyada ah waxay wada jir usu diiwaan gelin karaan si lamaansho ah. Lamaanayaasha qaniisiinta ee ku diiwaan-gashan lamaanshanimada waxay lee-yahiin isla xuquuqda iyo mas'uuliyadda sida lamaanayaasha is-qabo, laakin qaniisiinta ma korsan karaan caruur.

● Guurka khasabka ah

Waxuu qof kasto xaq u lee-yahay inuu doorto qofka uu guursan karo, waana sharci-darro in qof lagu khasbo inuu guursado. Waa dembi ciqaab leh in qof lagu khasbo inuu guursado, waana la baabi'inayaa guurka khasabka ah.

● Kala tegidda iyo is-furidda

Haddii aadan doonayn inaad la soo noolaato xaaska, waxaa xaq u lee-dahay inaad kala tagtaan ama is-furtaan. Waxay kala tegidda micnaheedu yahay inaad ku kala noolaatan meelo kala gaar ah hal sano ka hor inta aadan is-furina. Haddii aad doonayso inaad soo coodsato kala tegid ama furiin, waa inaad soo buuxisid foomka waxaadna u soo dirtaa guddoomiyaha degmada. Haddii adiga iyo xaaskaaga leedihiin caruur da'dooda ka yar tahay 16 jir, waa inaad marka hore u tagtaan guddiga dhex-dhexaadinta si loogu helo xalka ugu fiican caruurta. Waxaad xaq u leedahay caawinaad maaliyadeed haddii aad tahay waalid kali ah.

● Dagaalka guriga

Gudaha Norway, waa sharci-darro in loo isticmaalo gacan ka hadal xaaskaaga ama caruurtaada. Ma loo oggolo waaliddiinta inay gacan ka hadal ku edbiyaan caruurtooda si ay u soo korsadaan. Waxaad caawinaad ka heli kartaa hoyga dumarka haddii lagu soo dilo ama lagu soo xumeeyo. Haddii adiga ama caruurtaada uu xumeeyay ninkaaga, waxaad soo coodsan kartaa is-furid adiga oo marka hore aad ka tegin.

● Uurka

Waxay dumarka uurka leh xaq u lee-yahiin barista daawaynta caafimaadka oo bilaash ah. Waxaa barista lagu hubinayaa cunugga aan dhalan iyo sida oo kale hooyada.

Waxay Adeegyada caafimaadka deegaanka bixinaayaan wararka iyo caawinaadda dumarka inta ay uurka lee-yahiin.

● Dhalidda

Gudaha Norway, waxay dumarka intooda badan ku dhalan isbitaalka, aabbaha cunugga ama qof kale ayaa goob-joog ka ahaan karo inta lagu jiro dhalmada. Caadi ahaan waxay hooyada iyo cunuggaba ku jirayaan isbitaalka 3-4 maalin dhalidda ka dib.

Waxay Diiwaan-gelinta Qaranka ee dadka diiwaan-gelinaysaa magacyada dhammaan ilmaha cusub. Sidaas darteed waa inaad ku soo wargelisaa Diiwangelinta Qaranka ee Dadka magaca cunugga 6 bilood gudahood. Waxaa lagu siinayaa ka dib shahaaddada dhalashada ee cunugga.

☀ Abort

I Norge kan gravide kvinner selv bestemme om de vil ha barnet eller ikke. En abort må skje innen 12. graviditetsuke. Hvis du ønsker å ta abort, må du ta kontakt med fastlegen din.

☀ Barn

Dersom du får barn, kan du eller ektefellen din få fri fra jobb og studier til barnet er rundt 1 år gammelt. I familier der begge foreldrene er i arbeid, er det vanlig at andre passer barna etter det første året. Noen bruker dagmamma, og andre bruker barnehage. De fleste synes barnehage er fint fordi barna kan leke med andre barn og lære seg språket. Familier med barn har rett på økonomisk støtte. Du kan kontakte trygdekontoret for å få mer informasjon.

I Norge må alle barn gå på skolen i minst 10 år.

☀ Barn som trenger hjelp

I noen familier kan det skje at et barn har det vondt eller ikke får den omsorgen barnet trenger. I slike situasjoner kan barnevernet ta kontakt med familien. Sammen med familien vil barnevernet prøve å løse problemene. Familien kan også selv be om hjelp fra barnevernet.

☀ Eldre

Mange eldre i Norge er aktive og bor for seg selv. For at eldre skal kunne bo hjemme lengst mulig, kan de få tilbud om hjelp i hjemmet. Hvis de eldre blir syke eller ikke kan klare seg selv, er det vanlig at de flytter til et sykehjem der de får stell og pleie.

☀ Dødsfall i familien

Alle religioner og trossamfunn har egne og ulike tradisjoner og ritualer når det gjelder dødsfall og begravelser. I Norge er det begravelsesbyråene som informerer om hvordan en begravelse kan ordnes, og som arrangerer seremonien. I noen situasjoner er det mulig å søke Trygdeetaten om å få dekket utgifter til begravelse.

☀ Ilmo soo tuurid

Gudaha Norwayn, waxay dumarka dooran karaan haddii ay doonayaan inay haystaan ama inaysan haysan caruur. Waa in ilmo iska soo tuuridda lagu sameeyo 12 toddobaad markii oo uurka jiro. Haddii aad jeceshahay inaad iska soo tuurtid, waa inaad kala xiriirtaa takhtarkaaga shakhsiga.

☀ Caruurta

Haddii aad caruur lee-dahay, waxaad adiga iyo lamaanahaada qaadan kartiin shaqada ama waxbarashada waqti fasax ilaa qiyaasti uu cunugga ka gaarayo hal sano. Halka ay qooyaska ka wada shaqeeyaan, waa caadi inuu qof kale u hayo caruurta hal sano ka dib. Waxay dadka qaarkood u maleeyaan in u diridda caruurtooda dugsiyada xanaanada inay tahay fikrad fiican, bacadamaa ay caruurtooda ay la ciyaari karaan caruur kale ayna ku baran karaan luqadda. Waxay qooyaska caruurta leh xaq u lee-yahiin kaalmo lacageed. Waxaad kala xiriiri kartaa xafiiskaaga caymiska qaranka waxii warar dheeri ah.

Gudaha Norway, waa inay dhammaan caruurta dhigtaan dugsi ugu yaraan 18 sano. Waxaad ka akhrisan kartaa wax inta ka sii badan ee ku saabsan waxbarashada caruurta.

☀ Caruurta u baahan caawinaad

Qooyaska qaarkod, waxay caruurta ku qabi karaan dhib ama aysan helayn xanaanaynta baahida caruurta. Markii ay jiraan xaaladahaan, waxaa kaaga la soo xiriiraayo Adeegga barwaaqaynta caruurta. Iyaga oo la jiraan qooyaska, waxuu Adeegga barwaaqaynta caruurta isku dayayaa inuu xalliyo dhibaata. Waxay qooyaska la xiriiri karaan oo kale Adeegyada barwaaqaynta caruurta naf-ahaantooda.

☀ Waayeelka

Dad badan oo waayeel ah ee joogo Norway waxay iskood ugu nool yahiin nolol firfircoon. Si ay awood ugu helaan inay ku noolaadaan guriga dadka waayeelka ah intii suurto gal ah, waxaa lagu siinayaa guriga caawinaad. Haddii dadka waayeelka ay xanuunsadaan ama aysan la qabsan karin naf-ahaantooda, waxaa caadi ah in la geeyo guriga xanaanaynta waayeelka halkaasi oo lagu xanaanaynaayo.

☀ Dhimasho qooyaska dhexdiisa

Waxay dhammaan diimaha iyo jaalliyadaha diimeed lee-yahiin dhaqamo iyo habab kala duwan ee ku saabsan dhimashada iyo duugta. Gudaha Norway, waxay Adeegga soo dhowaynta duugta kaa siinaysaa wararka ku saabsan si loo qabanqaabinaayo duugta iyo abaabulka xuska. Markii ay jiraan xaalado qaarkood waxaa suurto gal ah in laga so coodsado Adeegga Caymiska Qaranka inuu daboolo kharashka duugta.

Mer informasjon om familie og barn

- Du kan få mer informasjon om separasjon og skilsmisse og om mekling på www.fylkesmannen.no og på www.bufdir.no. Her kan du også få en oversikt over familievernkontorer.
- Du kan lese mer økonomiske trygdeytelser og fastlegeordningen på www.trygdeetaten.no.
- Du kan også gå inn på Skatteetatens nettsider, www.skatteetaten.no, for å lese mer om navn på nyfødte og prøving av ekteskapsvilkår.
- For å komme i kontakt med krisesenteret kan du ringe 23 01 03 41 eller gå inn på nettsiden www.krisesenter.com.

Wararka dheeriga ah ee ku saabsan qooyaska iyo caruurta

- Waxaa ka heli kartaa warar dheeri ah ee ku saabsan kala-tagga, furiinka iyo gudiga dhexdhexaadinta www.fylkesmannen.no iyo www.bufdir.no. Waxaad kale oo halkaan ka helaysaa liiska xafiisyada la-talinta qooyaska.
- Waxaad ka akhrisan kartaa gargaarka lacageed ee la heli karo iyo nidaamka takhtarka shakhsiga www.trygdeetaten.no.
- Waxaad kale oo tegi kartaa shabakadda internet-ka ee Adeegga canshuurta Norwejiyaanka, www.skatteetaten.no, si aad uga akhrisatid waxa ku saabsan magaca siinta caruurta cusub ee dhalatay iyto xaqiijinta in la raacay shuruudaha guurka.
- Si aad u la soo xiriirtid hoyga dumarka waxaad soo waci kartaa telefoonka ah 23 01 41 ama waxaad tegi kartaa shabakadda internet-ka ee ah www.krisesenter.com.

Skole & utdanning

● Norskopplæring

Norsk er viktig for å kunne forstå og bli forstått, for å ta utdanning, for å få jobb og for å kunne delta i det norske samfunnet. Derfor må alle innvandrere som kommer til Norge, lære norsk. Det gjelder både menn og kvinner.

Både menn og kvinner må ha gjennomført norskopplæringen for å få permanent opphold i Norge (bosettingstillatelse) og senere norsk statsborgerskap. Les mer om det i kapittelet om opphold i Norge.

Noen innvandrere har rett til å delta i introduksjonsordningen for nyankomne, og de får både norskopplæring og deltidsarbeid. De som ikke har rett til å delta i introduksjonsordningen, må delta i norskopplæring. Det blir arrangert norskopplæring for voksne innvandrere over hele landet. Etter å ha gjennomført opplæringen har du muligheter til både videre skolegang og arbeid. Norskopplæringen er gratis i de fleste tilfellene. Du kan få mer informasjon om dette ved å kontakte kommunens servicesenter eller voksenopplæringen i kommunen din.

● Grunnskole for barn

Hvis du har barn som er 6 år eller eldre, må de gå på skolen, og de må gå på grunnskolen i 10 år. Du må kontakte nærmeste grunnskole eller kommunen din for å melde barna inn på skolen.

De 7 første årene av grunnskolen kalles barneskole. De 3 neste årene kalles ungdomsskolen. Skolen er gratis, og jenter og gutter går i samme klasse. Etter skoletiden kan barn opp til 4. klasse delta på skolefritidsordningen (SFO), men dette koster penger. Det brukes ikke skoleuniformer i Norge, og det er heller ikke karakterer eller eksamener i barneskolen.

Det er viktig at skolen og foreldrene samarbeider om barnas utvikling og læring på skolen. Foreldrene har ansvaret for at barna går på skolen hver dag, og at de har med seg det de skal. Skolen forventer at foreldrene kommer på foreldremøter og foreldresamtaler på skolen. Du vil få innkalling til møter på skolen.

● Videregående skole

Etter grunnskolen er det vanlig at barna fortsetter skolegangen sin på videregående skole. Ungdom har rett til å gå på videregående skole, men det er ikke obligatorisk. Også voksne som ikke har fullført videregående skole, har rett til å gå på videregående skole.

På videregående skole kan elevene velge mellom forskjellige program som enten gir utdanning til yrker innen håndverk, industri og helse, eller som fører videre til høyskoler og universitet. De fleste videregående skolene er offentlige og gratis. Noen få er private, og der må elevene betale skolepenger.

Du kan som voksen ta grunnskoleeksamen og senere gå på videregående skole. Du kan få mer informasjon om dette på norskopplæringen.

& Dugsiyada waxbarashada

● Casharada Norwejiyaanka

Waxay luqadda Norwejiyaanka muhiin u tahay fahmidda iyo in lagu fahmo, helitaanka waxbarashada, helitaanka shaqada iyo ka mid noqoshada bulshada Norwejiyaanka. Waa sidaan sababta ah in dhammaan dadka soo gelootiga ah ee imaanayo Norway loo baahan yahay inay bartaan luqadda Norwejiyaanka. Waxay sidaan khusaysaa raga iyo dumarkaba.

Ragga iyo dumarka labadoodaba waa inay dhammaystirtaan casharada Norwejiyaanka si ay u noqdaan degganayaasha joogtada ah ee Norway (qaataan foomka dejinta) ka dibna noqdaan muwaadan Norwejiyaan ah. Ka akhriso wax aad u badan ee ku saabsan madaxa degiidda Norway.

Waxaa dadka soo gelootiga ah qaarkood xaq u lee-yahiin barnaamajka baridda ee loogu talagalay soo gelootiga cusub, waxaana la siinayaa labadoodaba casharada Norwejiyaanka iyo shaqo waqti-dhiman. Soo galootiga aan xaqqa u lahayn inay ka qaybqaataan barnaamajka barashada waa inay tagaan casharada baridda. Casharada Norwejiyaanka ee dadka qaangaarka ah waxaa lagu sameeyaa Norway oo dhan. Dhamaaynta casharada ka dib, ama waad sii wadan kartaa waxbarashada ama waxaad bilaabi kartaa shaqo. Inta badan, casharada Norwejiyaanka waa bilaash. Waxaa waxii warar ah ee ku saabsan ku heli kartaa adiga oo la xiriiraayo xarunta Adeegga maamulka deegaankaaga ama Adeegga waxbarashada dadka qaangaarka ah ee maamulkaaga deegaanka.

● Waxbarashada khasabka ah ee caruurta

Haddii aad lee-dahay caruur da'dooda ka wayn tahay 6 jir, waa inay dhigtaan dugsi, waana inay dhigtaan waxbarashada khasabka ah ilaa 10 sanadood. Waa inaad kala xiriirtaa dugsiagaaga kuugu dhow ama maamulka deegaankaaga si aad uga diiwan gelisid caruurtaada dugsiaga.

Waxaa 7da sanadood ee ugu horayso ee waxbarashada khasabka lagu magacaabaa dugsiaga hoose.

Waxaa 3 sanadood ee xigto lagu magacaaba dugsiaga dhexe Wax kharash ah ma lagu bixiyo dugsiaga, gabdhaha iyo wiilasha waxay wada dhiganaayaan isku fasallo. Saacadaha dambe ee dugsiaga, caruurta ilaa 4 sano waxay ka qaybgelayaan barnaamajka dugsiaga ka dib (*Skolefritidsordningen* – SFO), laakiin waa inaad lacag ku bixisaa. Dharka lagu yaqaan dugsiaga ma laga isticmaalo Norway, caruurta dugsiaga hoosena ma la siiyo darajooyin (buuntooyin) ama ma laga qaado imtixaano.

Waa muhiim in dugsiyada iyo waaliddiinta ka wada-shaqeeyaan horumarinta iyo waxbarashada ay caruurta ka hesho dugsiaga. Waxay waaliddiinta mas'uul ka yahiin inay hubiyaan inay caruurtooda tago dugsiaga maalin kasto, iyo inay soo qaataan waxa ay u baahan yahiin. Waxay dugsiyada ka sugayaan waaliddiinta inay yimaadaan shirarka waaliddiinta iyo doodaha dugsiaga. Waa lagu la soo socodsiiinayaa shirarka dugsiaga.

● Dugsiaga sare

Ka dib markii ay dhammaystaan waxbarashada khasabka ah, waxaa caadi u ah caruurta inay u sii wataan waxbarashada dugsiaga sare.

Waxay dadka dhallinta yar xaq u lee-yahiin inay u baxaan dugsiaga sare, laakin khasab ku ma aha. Qaangaarada aan dhammaystaan waxbarashada dugsiaga sare waxay xaq u lee-yahiin oo kale inay tagaan.

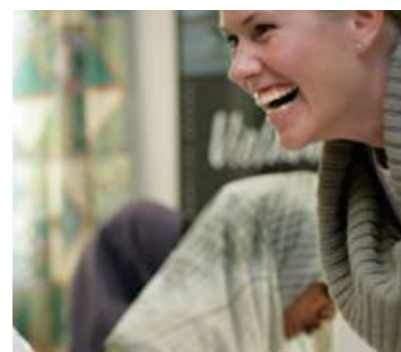
🌱 Høyere utdanning og godkjenning av tidligere utdanning

Hvis du vil ta høyere utdanning i Norge, kan du studere ved et universitet eller en høyskole. Det finnes høyskoler og universiteter over hele landet der du kan studere både akademiske fag og yrkesfag.

Du må ha fullført videregående skole eller ha tilsvarende utdanning for å kunne studere. På norskopplæringen kan du få mer informasjon om dette og også om hvordan du får godkjent tidligere utenlandsk utdanning.

🌱 Andre utdanningsinstitusjoner

Det er mange kommunale og private utdanningsinstitusjoner som har kurs i ulike fag. Blant annet kan du studere språk, data og andre praktiske og akademiske fag som er knyttet til arbeid eller hobby. Studieforbund og organisasjoner gir ofte ut oversikter over sine ulike tilbud, og du kan få nærmere informasjon ved å henvende deg til dem. Du må selv betale for kursene.

Dusiga sare, waxay ardayda ku dooran karaan barnaamajyo kala duwan kuwaasi oo ama siinaayo waxbarashada farsamada ee ganacsi, warshad ama qaybta caafimaadka, ama ugu sii kaxaynaayo waxbarashada college-ka iyo jaamacadaha. Dugsiyada sare intooda badan waxaa leh dowladda waxaana lagu dhigtaa bilaash. Xoogaa ayaa ah kuwo gaar loo lee-yahay, ardaydoodana waxay bixiyaan kharashka dugsiyada. Bacdamaa aad tahay qaangaar, waxaad dhiibaysaa imtixaanada oo caadi ahaan la qaado dhammadka waxbarashada khasabka, ka dibna waxaa u baxaysaa dugsiyada sare. Waxaad warar dheeri ah ee ku saabsan ka heli kartaa casharadaada Norwejiyaanka ah.

🌱 Waxbarashada sare iyo oggolaansha waxbarashadaada horey

Haddii aad doonaysid inaad ka heshid Norway waxbarashada sare, waxaan wax ka baran kartaa jaamacad ama college-ka si aad wax u sii barato. Waxaa ka jiraan college-yaal iyo jaamacado dhammaan Norway oo aad ku qaadan karti maaddootinka akadeemikada farsamada ah.

Waa inaad soo dhammaysay dugsiyada sare, ama aad haystid waxbarashada aasaasiga ee u dhiganto, si aad u gashid waxbarasho dheeri ah. Waxaad ka heli kartaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan casharada Norwejiyaanka, waxaad sidaasi oo kale waxii ku saabsan sida aad u heli karto ka hor oggolaanshaha waxbarashada ajnabiga aad horey u soo dhigatey .

🌱 Hay'adaha kale ee waxbarasho

Waxaa jiraan hay'adaha waxbarashada maamulka deegaanka iyo kuwa gaarka ah ee bixiyo fasallada maaddooyinka baaxadda leh. Tusaale ahaan, barashada luqadaha, IT iyo maaddooyinka akadeemikada iyo farsamo oo kale ee xiriir la leh shaqadaada ama waxyaabaha aad ka heshid. Ururada waxbarashada iyo abaabulka-ururada waxay inta badan daabacaan fasalladooda kala duwan, waxaana heli kartaa warar aad u badan haddii aad raadisid. Waa inaad iska bixisaa fasalka.

Mer informasjon om skole og utdanning

- Her kan du få vite mer om norskopplæring: www.udi.no og www.velkommenoslo.no.
- Du kan lese mer om skole og utdanning på disse nettsidene: www.velkommenoslo.no, www.ung.no og www.study-norway.net.
- Du kan lese mer om godkjenning av utenlandsk utdanning på www.vox.no og www.nokut.no.
- Du kan lese mer om lån til utdanning på www.lanekassen.no

Waxii warar dheeri ah ee ku saabsan dugsiyada iyo waxbarashada

- Waxaad halkaan ka ogaan kartaa wax aad u badan ee ku saabsan casharada Norwejiyaanka: www.udi.no, www.vofo.no, www.vox.no iyo www.velkommenoslo.no.
- Waxaad ka akhrisan kartaa waxyaabaha aad ugu saabsan dugsiyada iyo waxbarashada bogagga shabakadaha soo socdaan: www.velkommenoslo.no, www.ung.no iyo www.study-norway.net.
- Waxaad ka akhrisan kartaa waxyaabo aad u badan ee ku saabsan waxabarshada loo oggol yahay ajnabiga www.vox.no iyo www.nokut.no.
- Waxaad ka akhrin kartaa warar kale ee ku saabsan amaahda la siiyo ardayda www.lanekassen.no

Arbeid & arbeidsmarked

● Arbeid i Norge

I Norge er det vanlig at alle voksne arbeider, og det gjelder både kvinner og menn. Du må arbeide for å kunne forsørge deg selv og familien din. Mange føler at arbeid også er viktig for identiteten og for egen utvikling. I tillegg får mange gode venner på jobben.

● Å finne jobb

Når du skal søke arbeid, må du tenke over hva du vil jobbe med, og hvilke kunnskaper og erfaringer du har. Du må være innstilt på at du må søke flere jobber, og kanskje ta ulike typer jobber, før du får den jobben du ønsker deg.

● Nødvendige kunnskaper

De fleste arbeidsgivere krever kunnskap i norsk. Du må derfor lære å snakke, lese og skrive norsk. Kommunen din kan gi deg informasjon om hvordan du kan delta i språkopplæring.

● Søk jobb flere steder

Det er flere steder du kan lete etter jobb. På Internett kan du finne ledige stillinger som er utlyst. Også aviser har sider med ledige stillinger. Fordi bare cirka 30 prosent av alle ledige stillinger blir utlyst i aviser eller på Internett, kan det være en god idé å spørre dem du kjenner, om de har hørt om ledige jobber, og om hvordan de har fått jobben sin. Ta også direkte kontakt med bedrifter som du kunne tenke deg å arbeide for, og spør om det er ledige stillinger der. I tillegg søker mange jobb ved å legge inn CV-en sin på jobbsider på Internett eller ved å melde seg hos private vikar- og rekrutteringsbyråer.

● Aetat

Aetat er den offentlige arbeidsformidlingen i Norge. På ditt lokale Aetat-kontor kan du få oversikt over ledige stillinger som er utlyst. Ledige stillinger finner du også på Aetats internetsider. Du kan dessuten få informasjon om ledige stillinger ved å ringe Aetats servicesenter.

Du har rett til å registrere deg som arbeidssøker i Aetats database. Du kan selv registrere deg via Internett, eller du kan gå til ditt lokale Aetat-kontor og få hjelp der til å registrere deg. På hvert kontor er det PC, Internett, telefon og kopimaskin som du kan bruke når du søker jobb.

Aetat kan også bistå med ulike tiltak som kan hjelpe deg med å komme i jobb.

& Shaqada suuqa shaqada

● Ka shaqaynta Norway

Waa caadi in gudaha Norway ay dadka qaangaarka ah ay shaqeeyaan, rag iyo dumarka. Waa inaad u shaqaysaa inaad xanaanaysid naftaada iyo qooyaskaaga. Waxay dad badan xitaa dareensan yahiin inay shaqada u tahay muhiim aqoonsigooda iyo horumarinta qof ahaaneed. Waxay dad badan xitaa ku samaystaan saaxibo fiican shaqada.

● Helitaanka shaqada

Markaad raadinaysid shaqo, waa inaad ka fikirtaa nooca shaqada aad doonaysid inaad qabato, iyo xirfadaha i4

● Xirfadaha ah laga maarmaan

Dadka loo shaqeeyo intooda badan waxay waydiistaan xogaa ah aqoonta Norwejiyaanka. Sidaas darted waa inaad baratid inaad ku hadashid iyo inaad ku qortid Norwejiyaanka. Waxuu maamulka deegaankaaga ku siin karaa sida aad u tegi kartid casharada kuqadda. Ka akhriso wararka dheeriga ee ku saabsan casharada Norwejiyaanka.

● Ka raadi shaqoyinka dhoowr meelood

Waxaa jiraan dhoowr meelood oo aad ka raadsan kartid shaqo. Shabakadda Internet-ka, waxaad ka heli kartaa shaqoyin banana ee lagu soo xayaysiiyay. Waxay xitaa wargaysada qabaan qaybaha xayaysiinta. Maxaayeelay 30% dhammaan shaqoyinka banana waxaa lagu xayaysiiyaa wargaysyada ama Internet-ka, waa fikrad fiican inaad waydiiso saaxibo iyo kuwaad taqaan inay ogyahiin iyo inkale jagooyin banana, iyo sida ay ku heleen shaqoyinkooda. Xitaa, la xiriir shirkadaha oo aad jeceshahay inaad si toos ah ugu shaqaysid waxaadna waydiisaa haddii ay hayaan jagooyin banaan. Waxay dad badan xitaa ku raadiyaan shaqoyinka iyagoo dhigaayo CV-igooda bogagga shaqada ee Internet-ka ama iyaga oo qabanaayo shaqo ku meel gaar ah iyo hay'adaha tabobaridda.

● Aetat

Waxay Aetat tahay xarunta shaqada ee xukuumadda. Xafiiska Aetat ee deegaankaaga, waxaad ka heli kartaa liiska shaqoyinka banana ee la soo xayaysiiyay. Waxaad kale oo aad ka helaysaa shabakadda Aetat jagooyin banaan, waxaadna ka helaysaa wararka ku saabsan jagooyinka banaan adigoo aad wacays adeegga Aetat.

Waxaad xaq u lee-dahay inaad iskaga diiwan gelisid sida qof shaqo-doon ah kaydka Aetat. Adiga naf ahaantaada ayaa iskaga diiwaan gelin karo Internet-ka, ama waxaad tegi kartaa xafiiska Aetat ee deegaankaaga waxaadna ka helaysaa halkaa in lagaa caawiyo diiwaangelinta. Waxuu xafiis kasto lee-yahay computer, ku xiran Internet, telefoon iyo nuqul-sawiraha (photocopier) oo aad ku isticmaali kartid markii aad raadinaysid shaqo.

Waxay kale oo ay Aetat kaa caawini kartaa tilaabooyin kala duwan oo kaa caawiyo helitaanka shaqada.

Arbeidskontrakt

Når du får en jobb, skal både du og arbeidsgiveren din skrive under på en arbeidskontrakt. I kontrakten skriver arbeidsgiveren din blant annet hva du skal jobbe med, hvor mye du skal få i lønn, hvor mange timer du skal arbeide, og hvilke regler som gjelder for oppsigelse av kontrakten.

Lønn, skatt og skattekort

Lønn for arbeidet ditt vil bli utbetalt med faste mellomrom. De fleste arbeidsgivere ønsker å innbetale lønnen på bankkontoen din, og du må oppgi nummeret til bankkontoen din til arbeidsgiver.

Du må også gi arbeidsgiveren din skattekortet ditt. Arbeidsgiveren din trekker skatt og pensjon av lønnen før den utbetales. På skattekortet ditt kan arbeidsgiveren se hvor mye som skal trekkes.

Skattekort får du av likningskontoret i kommunen din, og det er likningskontoret som beregner hvor mye du må betale i skatt. Kontakt likningskontoret før du drar dit, og hør hvilke opplysninger de trenger for at du skal få skattekort. Du får nytt skattekort hvert år. Du kan også endre skattekortet ditt i løpet av året hvis det er nødvendig.

Selvangivelse

En selvangivelse er en samlet oversikt over dine økonomiske forhold. Den er en enkel skatteberegning der det står hvor mye du har tjent i løpet av et år. Du vil få selvangivelsen din for året før i posten hver vår fra likningskontoret. Da skal du kontrollere at det som står der er riktig og sende den tilbake til likningskontoret.

Arbeidsledighet

Hvis du blir arbeidsledig, kan du ha krav på å få utbetalt dagpenger. For å få utbetalt dagpenger er det forskjellige regler som du må følge, blant annet må du aktivt søke jobb. Det lokale Aetat-kontoret kan fortelle deg om reglene og gi deg råd om hva du kan gjøre.

Heshiiska shaqada

Markaad helay sid shaqo, adiga iyo shaqo-bixiyahaaga waa inaad labadiinuba saxiixdaan heshiiska shaqada.

Waxuu heshiiska, shaqo-bixiyahaada ku qorayaa waxay noqon doonto shaqadaada, inta lagu siin doono, inta saacadood oo aad shaqayn doontid, iyo nidaamyada khuseeyo dhammadka heshiiskiina.

Mushaharka, canshuurta iyo kaadhka canshuurta

Waxaa lagaa siinayaa shaqada aad qaban doonto mushahar o si joogto ah iyo waqtiyo kala go'an. Waxay shaqo-bixiyayaasha jecel yahiin inay ku shubaan lacagta toddobaadlaha ah ama mushaharka xisaabtaada bankiga, sidaasi darteedna waa inaad siidid shaqo-bixiyahaada lambarka xisaabtaada bankiga.

Waa inaad siidid shaqo-bixiyahaada kaadhka canshuurta. Waxuu shaqo-bixiyahaada ka jarayaa canshuurta iyo ku biirinta hawlgabka lacagta toddobaadlaha ka hor inta lagu siinin. Kaadhkaga canshuurta ayaa u sheegaayo shaqo-bixiyaha inta laga jaraayo.

Waxaad ka helayaa kaadhka canshuurta xafiiska qiimaynta canshuuraha ee maamulka deegaankaaga, waxuuna xafiiska qiimaynta canshuuraha soo xisaabayaa inta canshuur ah ee lagaaga baahan yahay inaad bixisid. Kala xiriir xafiiskaaga qiimaynta canshuuraha ka hor intaadan tegin halkaa, ee ogaaw wararka ay u baahan yahiin si uga heshid kaadhka canshuurta. Waxaa lagu siinayaa kaadhka canshuuraha oo cusub sanad kasto. Waxaad kale, haddii ay noqoto laga maarmaan, beddeli kartaa kaadhka canshuurta inta lagu jiro sanadka.

Dib u soo celinta canshuurta

Waxay tahay dib u soo celinta canshuurta soo koobidda gabi ahaan xaaladdaada maaliyadeed. Waxaa ka mid ah xisaabta caadiga ah ee canshuurta oo sheegayso inta aad qaadatay sanadka oo dhan. Waxuu xafiiska qiimaynta canshuurta kuu soo dirayaa dib u soo celinta canshuurta ee sanadkii hore ee xagaa kasto. Waa inaad iska eegtaa in wararka ku jiro ay sax yahiin, dibna ugu soo celi xafiiska qiimaynta canshuurta.

Shaqo la'aanta

Haddii aad noqotid shaqo-laawe, waxaad xaq u yeelan kartaa in lagu siiyo gaargaarka shaqo-laawenimada. Si aad u heshid gargaarka shaqo-laawenimada, waxaa jiraan nidaamyada kala duwan oo ah inaad raacdid- tusaale ahaan, waa inaad si wax ku ool ah shaqo u raadisid. Xafiiskaaga deegaanka ee Aetat waxuu kuu sheegayaa nidaamyada waxuuna kaa siinayaa talo waxa aad samaynaysid.

Mer informasjon om arbeid og arbeidsmarkedet

- Du kan få mer informasjon om ledige stillinger og arbeid i Norge hos Aetat. Du kan enten ta kontakt med Aetats servicesenter på telefon 800 33 166 eller lese mer på www.etat.no eller på www.eures.no.
- Du kan lese mer om arbeid i Norge på www.skatteetaten.no og www.trygdeetaten.no.

Wararka dheeriga ah ee ku saabsan shaqada iyo suuqa shaqada

- Waxaad wararka ku saabsan shaqooyinka banaan iyo ka shaqaynta Norway ka heli kartaa Aetat. Waxaad ku soo waci kartaa telefoonka xaruunta adeegga Aetat oo ah 800 33 166 ama waxaad ka akhrisan kartaa wax dheeri ah www.etat.no ama www.eures.no.
- Waxaad warar dheraad ah ka akhrisan kartaa ka shaqaynta Norway www.skatteetaten.no iyo www.trygdeetaten.no.

Økonomi & forbruk

Kjøp og salg

Du kan kjøpe og selge varer og tjenester så lenge du gjør det på en lovlig måte. Varer og tjenester du kjøper i Norge, vil sannsynligvis være dyrere enn det du er vant til. Derfor må du planlegge hvordan du og familien din skal bruke familiens inntekt.

Tjenester

Du må betale skatter og avgifter når du kjøper eller selger tjenester. Du kan derfor ikke utføre et arbeid for en annen person og ta betalt for det uten å betale skatt. Det er ulovlig å kjøpe og selge tjenester uten dokumentasjon (som for eksempel kvittering), og du risikerer straff hvis du gjør det.

Regninger

I Norge vil du få mange faste utgifter, som regninger på lån, husleie, strøm, telefon og andre ting du bruker. Regningene kommer periodevis og har frist for innbetaling. Holder du ikke betalingsfristen, må du betale ekstra gebyrer.

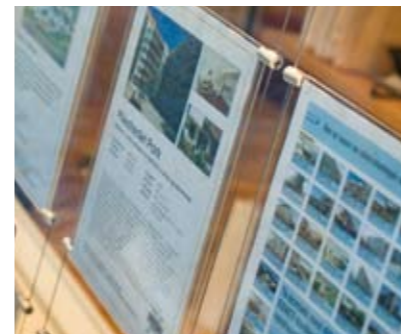
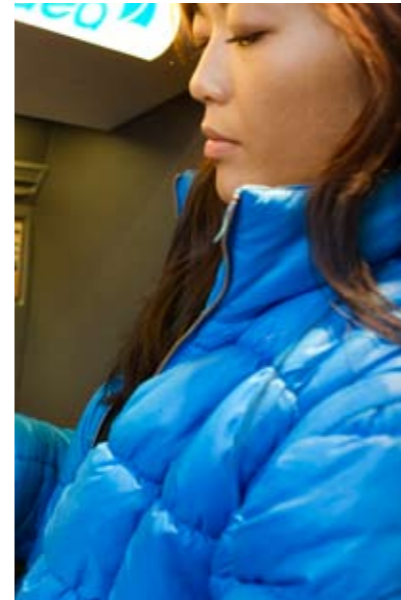
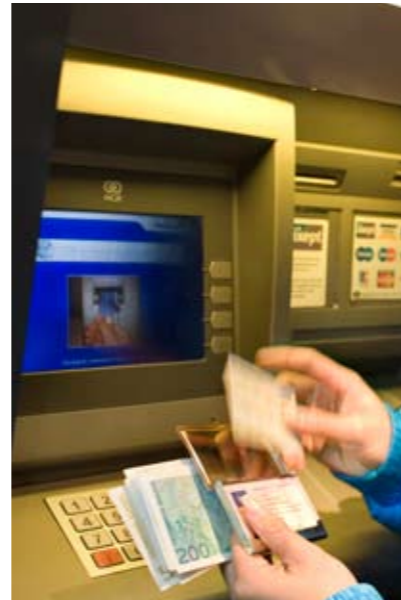
Bank og bankkort

Transaksjoner av penger og betaling blir ofte gjennomført gjennom kontakt med en bank. Derfor har de fleste i Norge en bankkonto. Bankene i Norge er private, og for å opprette en bankkonto må du selv ta kontakt med banken. Bankene gir råd om lån og sparing og administrerer kontoen din mot gebyrer. De fleste bankene tilbyr nettbanktjenester mot lavere gebyrer enn vanlige tjenester.

Det er vanlig å bruke bankkort i Norge. Det er bankene som leverer ut bankkort, men det er ditt ansvar å bruke det riktig. Hvis du misbruker kortet eller mister det, er det deg det går ut over.

Lån

De fleste i Norge trenger i løpet av livet å låne penger selv om de har en jobb. Kanskje du har tenkt å kjøpe bolig, men ikke har nok sparepenger? Eller du vil studere og har ikke penger til skolen? Hvis du vil låne penger, bør du snakke med banken din. Når du låner penger fra banken, Lånekassen eller andre lånegivere, er det ditt ansvar å følge betalingsavtalen. Gjør du ikke det, kan du få problemer med lånegiverne, og gjelden din kan bli enda større.

& Maaliyadda & kharashka

Gadashada iyo iibinta

Waxaad iibinsan kartaa ama aad gedi kartaa alaab iyo adeegyo ilaa inta aad ku samaynsid si sharci aha. Alaabta iyo adeegyada aad ka iibsanaysid Norway waxaa laga yaabaa inay ka qaalisan yahiin kuwii aad horey u isticmaali jirtay. Waa inaad sidaasi darted qorshaysataa sida adiga iyo qooyaskaaga ad u isticmaali lahedeen dakhliga qooyaska.

Adeegyada

Waa inaad bixisaa canshuurta iyo waajibaadyada markii aad wax iibinaysid ama gedaysid adeegyada. Sidaas darted ma u qaban kartid shaqo qof kale aan bixinayn canshuurta.

Waa sharci-darro inaad iibsato ama gedid adeegyo aan lahayn dokumenti (sida warqadda caddaynta lacag bixinta), waana laguugu soo eedayn karaa haddii aad sidaasi samaysid.

Biilasha

Waxaad Norway ku bixinaysaa kharashyo badan oo joogto ah, sida dib u bixinta amaahda, kirada, biilasha korontada iyo telefoonka iyo biilashada adeegyada kale oo aad isticmaashid. Waxay biilasha yimaadaan waqtiyo kala go' ah oo joogto ah waxaana jirto taariikh ah in lagu bixiyo. Haddii aadan ku bixin waqtiga lagu siiyay, waxaa bixinaysaa kharashyo dheeri ah.

Bankiyada iyo kaadhka bankiga

Xawilaadaha iyo bixinta lacagta waxaa lagu bixiyaa inta badan bankiga.

Waa sidaan sida Norway ay dadka intooda badan ay u qabaan xisaabta bankiga. Bankiyada Norway waa kuwo si gaar ah loo leeyahay, waana inaad la xiriirta banki si aad uga furato xisaabta bankiga halkaa. Waxay bankiyada bixiyaan talosiin ku saabsan amaahda iyo kaydka, waxayna maareeyaan xisaabtaada iyada oo la bixinaayo kharash ka hooseeyo adegyada bankiga caadiga ah.

Waa caadi in looga isticmaalo Norway kaararka bankiga. Waxaa bixiyaan kaararka bankiga bankiyada, laakin waa inaad ugu isticmaashid si sax ah. Haddii aad si xun u isticmaashid kaarkaaga ama aad dhumisid, adiga ayaa mas'uuliyadda qaadaayo.

Amaahda

Inta badan dadka Norway waxay u baahan yahiin amah lacageed mar uun noloshooda xitaa haddii ay shaqo haystaan. Waxaa dhici karto inaad doonaysid inaad gadato guri, laakin aadan haysan kayd kugu filan. Ama aad doonaysid inaad wax barato, oo aadan awoodin kharashka. Haddii aad doonaysid inaad amaahato lacag, waa inaad kala hadashaa bankigaaga.

Markii aad ka amaahanaysid lacagta bankiga ama Qasnadda Amaahda Dowladda ee waxbarashada ama amah-bixiyayaasha kale, waxaad mas'uul ka tahay qorshaha bixinta. Haddii aadan samayn sidaan waxaa dhici karto inaad kala kulantid dhibaato amah-biyayaasha, waana sii kordhaysaa daynta aad qabtid.

Samfunn & demokrati

● Befolkning

Det bor cirka 4,6 millioner mennesker i Norge, og de fleste bor i de store byene. Oslo er hovedstaden i Norge og har cirka 530 000 innbyggere. I Norge er det omtrent 365 000 innvandrere fra over 200 land. De største innvandregruppene kommer fra Pakistan, Sverige, Danmark, Irak, Vietnam, Somalia, Bosnia-Hercegovina, Iran, Tyrkia og Serbia og Montenegro. I Oslo bor det cirka 120 000 innvandrere.

● Demokrati

Norge er et demokrati. Det vil si at det er folket som velger hvem som skal bestemme, og folket velger representanter til Stortinget og til styrene i fylkene og kommunene. Norge er et monarki, men Kongen har ingen reell makt. Det er Stortinget og regjeringen som har størst politisk makt i landet.

● Lovene

I Norge gjelder norsk lov, og lovene blir vedtatt av Stortinget. Alle som oppholder seg i Norge, må følge norske lover. Den som begår et lovbrudd, slipper ikke straff fordi han eller hun ikke kjenner loven.

● Samfunnsrettigheter

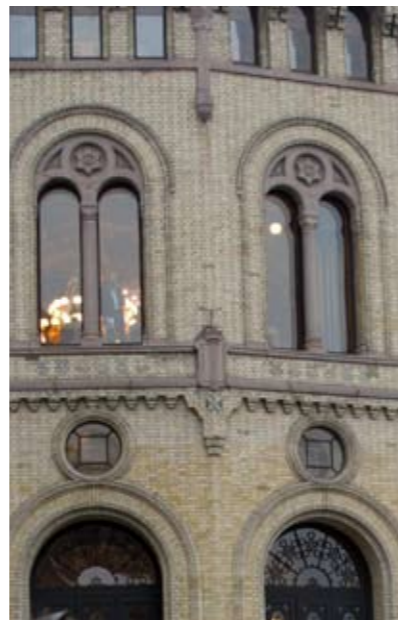
I Norge har alle ytrings- og trykkefrihet. Det vil si at du kan si og skrive det du vil, du kan for eksempel kritisere eller protestere mot noe du synes er galt. Aviser, radio og TV er frie og ikke avhengige av hva myndighetene sier eller mener.

Det er religionsfrihet i Norge. Det vil si at alle har rett til å følge sin religion. Den evangelisk-lutherske tro er den offisielle religionen i Norge, og de fleste nordmenn er medlemmer av statskirken. I Norge er det mange ulike religioner, men det finnes også en del mennesker som ikke har noen religion.

I Norge kan ingen fengsles uten lov og dom. Det kalles rettssikkerhet og betyr at alle er beskyttet av lovene. Alle har mulighet til å få prøvd sakene sine for domstolene, og det offentlige må behandle alle personer og saker likt.

Flere lover forbyr diskriminering i Norge. Det vil si at personer ikke skal behandles forskjellig. Ingen skal forfølges eller diskrimineres på grunn av sin religion, politiske overbevisning, etnisitet, nasjonalitet, kjønn, seksuelle legning, hudfarge, språk eller livssyn.

Norge har også en lov om likestilling mellom kvinner og menn. Det betyr at kvinner og menn har samme rettigheter og plikter overalt i samfunnet og skal behandles likt.

Bulshada & demoqaraadiyadda

● Dadwaynaha

Waxaa qiyaastii ku nool Norway 4.6 milyan qofood, waxayna dadka intooda badan ku nool yahiin magaaloyinka waawayn. Oslo waa caasimadda Norway, waxayna dadka deggan lagu qiyaasaa 530.000. Gudaha Norway, waxaa deggan qiyaastii 365,000 oo soo gelooti ka yimid in kor u dhaafayso 200 dal. Waxay dadka soo gelootiga ah ee ugu ballaaran ka yimaadeen Bakistaan, Sweden, Denmark, Iraaq, Fiyetnaam, Soomaaliya, Bosnia-Herzegovena, Iraan, Turki iyo Serbiya iyo Montenegro. Waxaa gudaha Oslo joogo qiyaastii 120,000 oo soo gelooti ah.

● Demoqaraadiyadda

Norway waa dal dimoqaraadi ah. Waxay micnaheedu yahay in dadka ay doortaan qofka xukumaayo, iyo inay dadka u dooranaayaan wakiilada Sorting – Barlamaanka Norwejiyaanka. Norway waa boqortooyo, laakin Boqorka ma laha awood dhab ah. Waxay Sorting (Barlamaanka) iyo xukuumadda yahiin hay'adaha qabo awoodda siyaasadeed ee ugu wayn ee dalka.

● Shuruucda

Waxaa Norway lagu xukumaa shuruucda, uu soo dejiyay Sorting (Barlamaanka). Qof kasto ee ku nool Norway waa inuu raacaa shuruucda Norwejiyaanka. Haddii aad jebisid sharciga, ma ka baxsanaysid ciqaabta sababta oo ah inaad aqoon sharciga.

● Xuquuq-bulshadeedka

Waxuu qof kasto ku haystaa Norway xuriyadda qoolka iyo xuriyadda wargayska.

Waxay micnaheedu tahay inaad oran kartid iyo inaad qori kartid waxii aad doontid. Waxaad, tusaale ahaan, daleecayn kartaa ama aad ka dacwoon kartaa waxyaabaha aad u malaynaysid inay qaldan yahiin. Wargaysyada iyo saldhigyada Radiyaha iyo TV waa madaxbanaan yahiin, waana ka madax banaan yahiin waxa ay dowladda sheegayso ama u malanayso.

Waxaa Norway ka jirto xuriyadda diinta. Waxay micnaheedu tahay in qof kasto uu xaq u lee-yahay inuu raaco diintiisa. Diinta rasmiga u ah Norway waa Evangelikada Luterana ah, waxayna dadka Norwejiyaanka ah intooda badan xubno ka yahiin Kiniisadda Norway. Waxaa Norway ka jiraan diimo kala duwan oo badan, laakin waxaa kale oo jiraan dad aan lahayn diin.

Gudaha Norway, qofna ma la xiri karo isaga oo la soo eedayn oona la xukumid (maxkamad la saarin).

Waxaa sidaan lagu magacaabaa sugitaanka habsocodsiiinta, waxayna micnaheedu yahay in qof kasto uu badbaadinaayo sharciga Norwejiyaanka. Waxaa dacwada qof kasto dhegaysanayso maxkamadda, maamuladana waa inay u la dhaqmaan dhammaan dadka iyo dacwadaha si sanaan ah.

Waxay shuruuc badan ee Norway mamnuucayaan kala takoorka. Waxay micnaheedu tahay in dadka in loola dhaqmayn si kala duwan. Qofna ma lagu caddibaayo ama ma lagu takoorayo sababta oo ah diintiisa, aragtidiisa siyaasadeed, jinsigiisa, jinsiyaddiisa, dhinaca labnimo ama dheddignimo, jihadiisa galmada, midabka jirkiisa, luqaddiisa ama caqiidadiisa qof ahaaneed.

Waxaa kale oo ka jiro Norway Xeerka Sinaanta Lab-dheddignimo oo daboolayo fursadda sinaanta dumarka iyo raga. Waxay micnaheedu tahay in dumarka iyo raga inay lee-yahiin isku xaquuq iyo mas'uuliyad meel kasto ay uga jiraan bulshada waxaana loo la dhaqmayaa si sanaan ah.

Velferd og skatt

Alle må betale en del av arbeidsinntekten og formuen sin i skatt til staten og kommunen de bor i. Skattepengene går til å drive sykehus, barnehager, skoler, asylmottak, til å bygge veier og til mange andre samfunnsoppgaver. Ved å betale skatt bidrar alle til fellesskapet, og gjennom skatten er alle i Norge sikret en viss levestandard.

Folk som ikke kan klare seg selv økonomisk, kan få hjelp fra trygdekontoret eller fra sosialkontoret i kommunen de bor i. Disse kontorene kan gi deg mer informasjon om hvordan du kan få hjelp hvis du trenger det.

Barwaaqaynta iyo canshuuraha

Waa inu qof kasto qayb ka siiyaa dakhligiisa iyo canshuurta qanimimada dowladda iyo maamulka deegaanka oo ah halka ay ku nool yaahiin. Waxaa canshuur qaadista loogu isticmaalayaa isbitaalada, dugsiyada xanaanada iyo xarumaha dadka nabadgelyo doonka ah, dhisidda waddooyinka iyo waxyaabo kale oo waajib ah oo muhiim u ah bulshada. Marka la bixiyo canshuurta, waxuu qof kasto wax ku biirinayaa bulshada, waxaana canshuur qaadista ee qof kasto ee Norway ka sugaysaa hab nololeed ilaa heer ah.

Waxay dadka aan la qabsan karin naf-ahaantooda maaliyadda waxay ka helayaan caawinaad xafiiska caymiska ee qaranka ama xafiiska badbaadinta bulshada ee maamulka deegaanka oo ah halka ay ku nool yaahiin. Waxay xafiisyada ku siin karaan warar inta ka sii badan ee ku saabsan sida aad uga helaysid caawinaad haddii aad u baahan tahay.

Mer informasjon om det norske samfunnet

- Mer informasjon om dine plikter og rettigheter finner du på www.udi.no og www.imdi.no.
- Mer informasjon om rettigheter og plikter kan du også finne i UDIs nettportal for nyankomne innvandrere, flyktninger og asylsøkere: www.nyinorge.no.
- Du kan lese mer om norske lover på www.lovdato.no.
- Du finner informasjon om Stortinget, Norges lovgivende forsamling, på www.stortinget.no.
- Du kan lese mer om regjeringen og regjeringens arbeid på www.odin.dep.no.
- Mer statistikk om innvandrere i Norge finner du på www.ssb.no.
- [Norge.no](http://norge.no) er en offentlig publikumstjeneste som gir deg opplysninger om offentlige virksomheter, lover, regler, plikter og rettigheter i Norge. Du kan enten ringe på telefon 800 30 300 eller lese mer på www.norge.no.

Wararka dheeriga ah ee ku saabsan bulshada Norwejiyaanka

- Waxaad ka heli kartaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan xuquuqdaada mas'uuliyaddaada www.udi.no iyo www.imdi.no.
- Waxaad kale oo aad ka heli kartaa waxa ku saabsan xuquuqda iyo mas'uuliyadda internet-ka UDI ee dadka soo gelootiga cusub ah, qaxootida iyo dadka nabadgelyo-doonka ah, www.nyinorge.no.
- Waxaad ka akhrisan kartaa wax intaa ka sii badan ee ku saabsan sharciyada Norwejiyaanka www.lovdato.no.
- Waxaad ka heli kartaa wararka dheeriga ah ee ku saabsan Stortin, golaha sharci-dejinta Norwejiyaanka, www.stortinget.no.
- Waxaad ka akhrisan kartaa waxa ku saabsan xukuumadda iyo shaqadeeda www.odin.dep.no.
- Waxaad ka heli kartaa tirokoob intaa ka sii badan ee soo gelootiga Norway www.ssb.no.
- [Norge.no](http://norge.no) waa adeeg loo qabto si guud laguna bixinaayo wararka ku saabsan shirkadaha guud, shuruucda, nidaamyada, mas'uuliyadda iyo xuquuqda gudaha Norway. Waad ku soo waci kartaa telefoonka ah 800 30 300, ama waxaad ka akhrisan kartaa wax intaa ka sii badan www.norge.no.

Dadka soo-gelootiga cusub ee yimid ee ka heli karo degganaaansho joogto ah gudaha Norway

Printed in: Norwegian-English | Norwegian-French | Norwegian-Spanish | Norwegian-Arabic | Norwegian-Urdu |
Norwegian-Somali | Norwegian-Thai | Norwegian-Russian | Norwegian-Polish

To order more brochures: e-mail: bestilling@udi.no fax (47) 23 35 15 08

Utlendingsdirektoratet
Postboks 8101 Dep.
0032 Oslo

Besøksadresse:
Hausmannsgt. 21, Oslo
0032 Oslo

Tlf: 23 35 15 00
www.nyinorge.no
www.udi.no